

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

*PESA ULUSLARARASI SOSYAL
ARAŞTIRMALAR DERGİSİ*

December 2024, Vol:10, Issue:2
e-ISSN: 2149-8385

Aralık 2024, Cilt:10, Sayı:2
ISSN: 2528-9950

Journal homepage: <http://dergipark.gov.tr/pesausad>

Doi:

SOSYOLOJİYİ KURMAK: MONTESQUEU, TOCQUEVILLE, COMTE, DURKHEIM

Enes Kabakçı, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2023, 296 s., ISBN 978-625-6385-73-3

Feride KARAVAŞ

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, feride.karavas@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3255-9063.

Kitap İnceleme

Geliş Tarihi: 21 Nisan 2024

Kabul Tarihi: 19 Kasım 2024

Sosyolog Enes Kabakçı tarafından yazılan “Sosyolojiyi Kurmak” adlı kitap, ilk baskısı 2019 yılında Vadi Yayınları’ndan yayımlandı. Kitabın üçüncü baskısı ise Eylül 2023 tarihinde Vakıfbank Kültür Yayınları’ndan çıktı. Bu çalışmada Vakıfbank Kültür Yayınları baskısı esas alınmıştır. Kitap, dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin konu başlıkları sırasıyla şöyledir: Charles-Louis de Secondat de Montesquieu (1689-1755): Sosyal Bilim’in Habercisi, Alexis de Tocqueville (1805-1859) Sahadan Siyaset Bilimi, Auguste Comte (1798-1857) Sosyolojinin İsim Babası, Emile Durkheim (1858-1917) Akademik Sosyoloji.

Sosyolog ve akademisyen Enes Kabakçı bu çalışmada; Durkheim’in ifadesiyle ‘bir Fransız bilimi ‘olarak 19 yy. ‘da inkişaf eden sosyolojinin doğuş ve erken dönem tarihini, sosyolojinin kurumsallaşma sürecini ve bilim hiyerarşisindeki yerini dört kurucu toplum bilimci/ düşünür olarak kabul gören Montesquieu, Tocqueville, Auguste Comte ve Emile Durkheim’dan hareketle ele almaktadır. Kabakçı, sosyolojinin bu dört kurucu düşünürlerini kitapta ele alırken özellikle bu yazarların entelektüel biyografilerinden yer yer bilgiler vermekte ve bu bağlamda kurucu düşünürlerin siyasal pozisyon ve düşünsel kaynaklarını, toplumsal çözümler, kuram ve yöntemler, bilimsel yandaş ve muarızlar dolayımında ele almaktadır. Kabakçı (2023, s. 19), Auguste Comte’un “tarihi bilinmedikçe bir bilim tam olarak anlaşılmaz.” mottosundan hareketle bu çalışmada sosyolojinin ortaya çıkış, süreç ve gelişimini tarihsel koşulların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel parametrelerini dikkate alarak yazmaya çalışmaktadır. Bu mahşerin dört atlısı vardır: Montesquieu, Tocqueville, Comte ve Durkheim.

Kabakçı’ya göre sosyolojinin 18 yy.’daki önemli habercilerinden biri Montesquieu’dur. Tocqueville, Montesquieu’nun mirasını daha ileri bir eşiğe taşır. Bu ikisi öncüdür. Yeni bilimin kurucu payesi Comte’a aittir. Durkheim ise Comte tarafından isimlendirilen bu yeni bilimin kurumsallaşmasında öncü rolü oynar. Kabakçı, sosyoloji tarihini daha iyi anlamının önemli yollarından biri olarak sosyolojinin kurucu aktörlerinin bilgisine sahip olunması gerektiği fikrini benimseyerek, bu çalışmada sosyolojinin kurucularına özenle yer vermiştir. Kabakçı, bu çalışmayla, bilimin tarihsel

sosyolojisine ve erken dönem siyasal tarihine ışık tutmak ve sosyolojinin anlaşılmasına mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Kitabın giriş kısmına baktığımız zaman Kabakcı'nın bu kitabı yazma amacını ve sosyoloji tarihine dair çözümlerini görmekteyiz. Bu bölümde özellikle 'klasik' kavramı üzerinde uzunca durarak, bu kavramın çeşitli tanımlarına, ilgili referanslara, kavramın etimolojik kökenine ve tarihsel noktadaki yerine değinmektedir. Klasik kavramının önemini ifade ederken sosyal bilimcilerin kendi kuramlarına meşruiyet kazandırmak için kendilerini klasiklere nasıl dayandırdıklarını göstermeye çalışmaktadır. Ayrıca klasikleri okumanın kişiyi olayların tarihsel, siyasal ve toplumsal bağlamlarını araştırmaya götürme noktasında önemli bir işlev gördüğünü ifade etmeye çalışmaktadır (Kabakcı, 2023, s. 22).

Kabakcı, kitabın birinci bölümüne sosyolojinin kuruluş evresine damga vuran dört düşünürden biri olan Montesquieu ile başlamaktadır. Sosyal bilimlerin habercisi kabul edilen, Montesquieu'nün biyografik verilerinden kesitler vererek konuya başlayan Kabakcı, onun eserlerinden konu ile alakalı bölümler sunarak sosyolojiye dair nüveleri göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda özellikle Montesquieu'nün 'Kanunların Ruhu' eserindeki 'iklimin ve coğrafyanın bireylerin, toplumsal yapıların ve siyasal kurumların üzerinde büyük bir etkisi olduğu' (Kabakcı, 2023, s. 45) tezine kitaptan alıntılar ve referanslar yaparak bölüm boyunca yer vermeye çalışmıştır. Kabakcı, iklim ve coğrafyanın yani fiziki faktörlerin etkisi üzerine daha önce de konuşan kişilerin olduğunu ancak bu faktörlerin toplumsal yapıya etkisini sosyal bilime yaklaşılarak ilk analiz edenin Montesquieu olduğunu belirterek bu savı çeşitli düşüncelerle temellendirmeye çalışmıştır. Kabakcı, Montesquieu'nün sosyoloji bilimine olan katkısını onun 'Kanunların Ruhu' eserinde göstermeyi hedeflemiştir. Özellikle bu eserde yer alan hükümet tiplerini tek tek inceleyerek Montesquieu'yü sosyal bilimlerin ve siyaset sosyolojisinin ilk temsilcisi kılan en önemli noktanın toplumsal yapı ile hükümet arasında kurduğu ilişki olduğunu göstermeye çalışıp sosyolojideki katkısını vurgulamaya çalışmıştır.

Kabakcı, kitabın ikinci bölümüne Tocqueville'nin kısa bir biyografik bilgileri ile başlayıp beraberinde onun sosyoloji sahasına katkıları ile devam etmektedir. Bu katkıları sunarken Kabakcı'nın ilkin karşılaştırmalı sosyoloji ve diğeri karşılaştırmalı tarihsel sosyoloji bağlamına giren 'Amerika'da Demokrasi' ve 'Eski Devrim ve Rejim' adlı eserlerinden referanslar vermesi konunun anlaşılması noktasında oldukça önem arz etmektedir. 'Amerika'da Demokrasi' eserini yazarın diğeri eserlerine göre daha geniş çerçevede ele alan Kabakcı, Tocqueville'nin 'demokrasi' kavramıyla kastedilen meselenin ne olduğuna yönelik kapsamlı bir doküman sunarken burada Tocqueville demokrasinin anlaşılabilirliği için meseleye yeni bir sosyal bilimle yaklaşılması gerektiği düşüncesiyle hareket etmiş ve bu sebeple de Tocqueville'nin ne şekilde sosyolojinin haberciliğini yaptığını titizlikle göstermeye çalışmıştır. Son olarak 'Eski Rejim ve Devrim' eserine de değinen Kabakcı, Fransa ve Amerika yönetiminin kıyaslamalarını vererek sosyal bilimlere nasıl hatırı sayılır bir kuramsal ve metodolojik miras bıraktığını, bilhassa tarihsel sosyolojinin temellerinin nasıl atıldığını göstermeye çalışmıştır.

Kabakcı, kitabın üçüncü bölümünde sosyolojisinin isim babası olarak bilinen ünlü Fransız sosyolog Auguste Comte'u 'Sosyal Felsefe Risaleleri, Pozitif Felsefe Dersleri ve Pozitif Siyaset Sistemi' eserlerinden alıntılar yaparak hem sosyoloji bilimine katkısı ve hem de düşünsel yolculuğu bağlamında açıklamaya çalışmıştır. Kabakcı, Comte'un Fransız Devrimi'ni izleyen buhranlı yıllarında felsefi, bilimsel ve toplumsal alanı kuşatan bütünsel düşünce sistemini ele almış ve Comte'un *Üç Hal Yasası*'ndan bahsederek insanlık tarihiyle bu üç hal yasası arasındaki girift ilişkiyi kitapta irdelemeye çalışmıştır. Bununla birlikte Kabakcı, Auguste Comte'un 'modern insanlığın tarihinin tek ve her yerde aynı olması' (Kabakcı, 2023, s. 143) düşüncesini eleştirel bir şekilde kitaba taşımıştır. Bilimler tasnifinde Comte'un sosyolojiyi en üst sıraya koyma gerekçesini açıklarken, sosyolojinin iki alanı olan toplumsal sistematik ve toplumsal dinamik kavramlarını ön plana çıkarmıştır. Bununla birlikte, sosyolojinin oluşması adına çabalarından daha önce bahsettiğimiz Tocqueville ve Montesquieu'dan farklı olarak Kabakcı, Auguste Comte'un sosyoloji adına en önemli adımı olan önce sosyal fizik ilmi olarak bahsettiği, sonrasında 'sosyoloji' diyeceği bu ilmin isminin sahibi olması ve 'toplumun tıpkı doğa gibi bilimsel bir yöntemle incelenmesi gerektiği' şeklindeki düşünceleri sebebiyle sosyolojinin tarihini daha kapsamlı ele almaya

özen göstermiştir. Bu bölümün sonuna gelindiğinde ise Kabakçı, Comte'un bu bilimi, fen ve doğa bilimleri paralelinde görme gerekçesini açıklamaya çalışmış ve sonrasında Comte'un suni bir evrensel din olarak kabul ettiği '*insanlık kültürü*' düşüncesinden bahsederek, daha önce 'dini aşamanın' son bulunduğu düşüncesine sahip olmasına rağmen Comte'un tekrar *insanlık dini* ismiyle dinsel bir forma neden ve nasıl döndüğünü ifade etmeye çalışmıştır.

Kabakçı, kitabın dördüncü bölümünde sosyolojinin akademik bir meşruiyet ve kurumsallık kazanmasını sağlayan Emile Durkheim'in çalışmalarına yer vermiştir. Ayrıca bu bağlamdaki önemli eserleri Toplumsal İş Bölümü, Sosyolojik Yöntemin Kuralları, İntihar ve Dini Hayatın İptidai Biçimleri bağlamalı Durkheim sosyolojisini açıklamaya çalışmıştır. Yine sosyolojinin kurumsallaşmasına katkısı oldukça çok olan Le Play Okulu ve diğer bazı sosyologların çalışmalarından da söz etmiştir. Durkheim'in sosyoloji ekseninde diğer bölümlerde bahsetmiş olduğumuz üç bilim insanından en önemli ayırt edici özelliği olan sosyolojinin akademik bir disiplin haline gelmesini sağlamasından bahsetmekle birlikte diğer sosyologlarla benzer ve farklı yönlerine değinmeye çalışmıştır. Durkheim sosyolojisinin okullaşmasından, sosyoloji disiplinin kurulmasından ve neden hala günümüzde referans olarak ilk sıralarda ele alınmasını tartışan Kabakçı, bununla birlikte toplumsal iş bölümü ile bağlantılı olarak Durkheim'e göre modern toplum için yeni bir ahlak edinmenin neden gerekli olduğu meselesinin üzerinde de durmaktadır. Bölümün sonlarına doğru Kabakçı, son tahlilde Durkheim'in çok sayıda antropolojik ve tarihsel çalışmaya atfın yer aldığı ve bir sosyoloji incelemesi olan 'İntihar' adlı çalışmasından bahsederek intiharın psikolojiden ziyade toplumsal nedenlerle nasıl meydana geldiği üzerinde durmuştur.

Klasik kurucu sosyologların habercileri diyebileceğimiz önemli dört düşünürü kuramsal ve yöntemsel yaklaşımları ile ele alan Kabakçı, bu kuramların eksiklikleri veya fazlalıkları söz konusu olduğunda buralara çeşitli eleştiriler getirmekte yer yer de kendi düşüncelerini ifade etmektedir. Kabakçı'nın bahsi geçen bu düşünürlerin eserlerinden, ufak ufak önemli kesitler vermesi kitabın önemini artırmakta ve araştırmacılar için kitabı kaynak olarak değerli kılmaktadır. Bütünsel bir çerçevede değerlendirildiğinde Kabakçı, sosyologların çeşitli eser ve çalışmalarını benzer ve farklılıklar ile karşılaştırarak yorumlamaya çalışmıştır. Kitapta; dört klasik düşünürün biyografik bilgilerine, sosyoloji merkezli eserlerine ve bu doğrultuda gösterilen çabalara yer verilmektedir. Bunun yanı sıra bu kitap demokrasi ve sanayi toplumuna dair gözlem, çözümleme ve tespitlere yer vermesiyle günümüz sosyal bilim araştırmalarına ve bu alanda lisans veya yüksek lisans eğitimi yapan öğrencilere özellikle de sosyoloji meraklılarına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu eser, sosyolojinin ortaya çıkış ve gelişiminin tarihsel koşullarını yani düşünsel, ekonomik, siyasal ve toplumsal bağlamlarını da dikkate alarak kapsamlı bir çalışma sunmasıyla önemli ve başarılı bir yerde durmaktadır. Kısacası Kabakçı, bu kitabında, sosyolojinin temelini oluşturan dört önemli düşünürü ele alarak disiplinin kökenine dair önemli güzergâhlarda dolaşmaya gayret etmiştir.

Sosyoloji Kurmak, genel çerçevede okuyucuya önemli dört klasik toplum bilimci/ düşünürün düşüncelerini verirken olabildiğince akıcı ve tekrara düşmeden yalın bir dil üzerine konuyu vermeye çalışmıştır. Ayrıca Kabakçı, ele almaya çalıştığı 'bu dört düşünürün kendi çağlarında olduğu kadar bugüne de ait olduğunu' (Kabakçı, 2023, s. 263) ifade ederek klasik sosyolojinin güncelliğini koruduğunu anlatmaktadır.

KAYNAKÇA

Kabakçı, E. (2023). *Sosyolojiyi Kurmak: Montesqueu, Tocqueville, Comte, Durkheim*. İstanbul. Vakıfbank Kültür Yayınları.